

5. naloga

Tina Klobas

15. november 2018

1 Binarna reakcija

Opazujemo reakcijo elementa A, pri čemer nastane radikal v vzbujenem stanju, ki potem razpade na dva druga elementa. To poteka preko para binarnih enačb:

1.1 Eksaktna rešitev

Za enačbo 1 lahko za koncentracijo prisotnih snovi zapišemo gibalne enačbe:

$$[\dot{A}] = -p[A]^2 + q[A][A^*], \quad (3)$$

$$[\dot{A}^*] = p[A]^2 - q[A][A^*] - r[A^*], \quad (4)$$

$$[\dot{B}] = r[A^*], \quad (5)$$

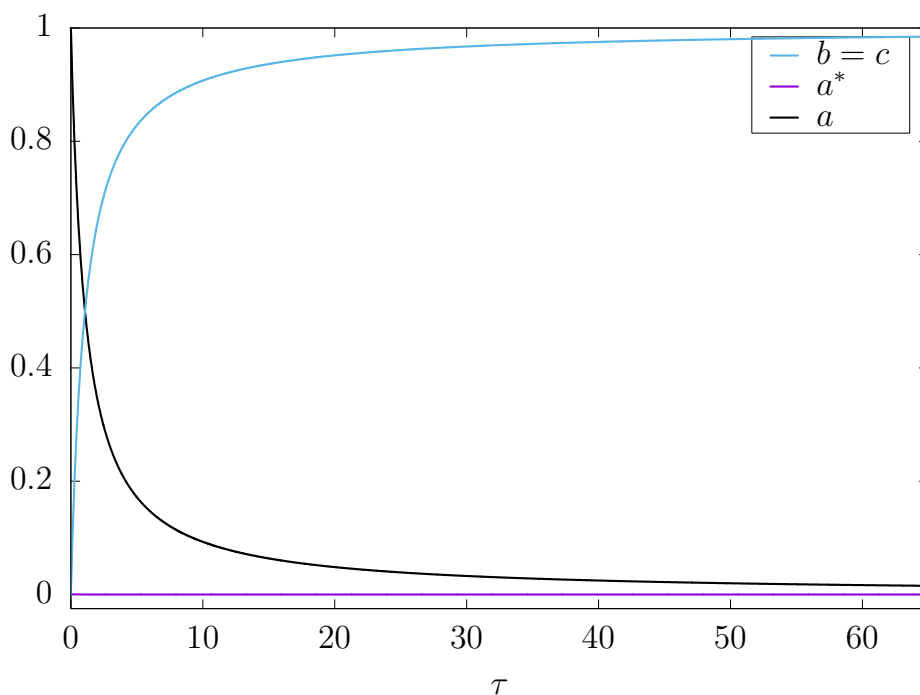
$$[\dot{C}] = r[A^*]. \quad (6)$$

S parametri p, q in r označimo verjetnosti za prehode. Sistem lahko spravimo v brezdimenzijsko obliko tako, da uvedemo konstanto $A_0 = A(0) + A^*(0) + B(0) + C(0)$ s katero delimo cel sistem 3. Z $\lambda = \frac{r}{qA_0}$, $\mu = \frac{q}{p}$ in brezdimenzijskim časom $\tau = \frac{t}{A_0p}$ dobimo sistem:

$$\dot{a} = -a^2 + \mu a a^*, \quad (7)$$

$$\dot{a} = a^2 - \mu a a^* - \lambda \mu a^*, \quad (8)$$

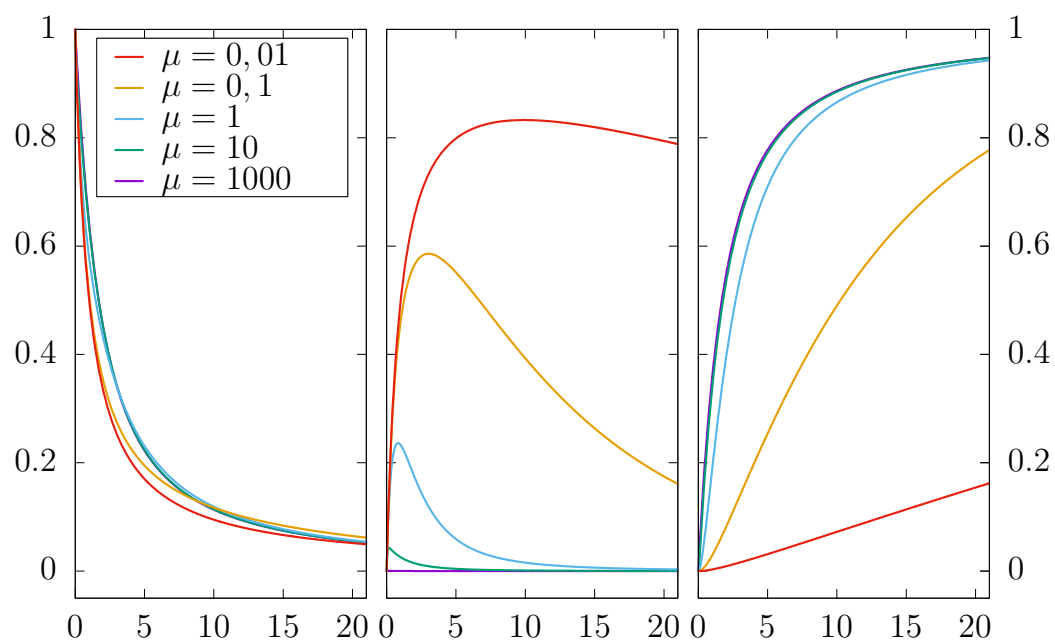
$$\dot{b} = \dot{c} = \lambda \mu a^*, \quad (9)$$

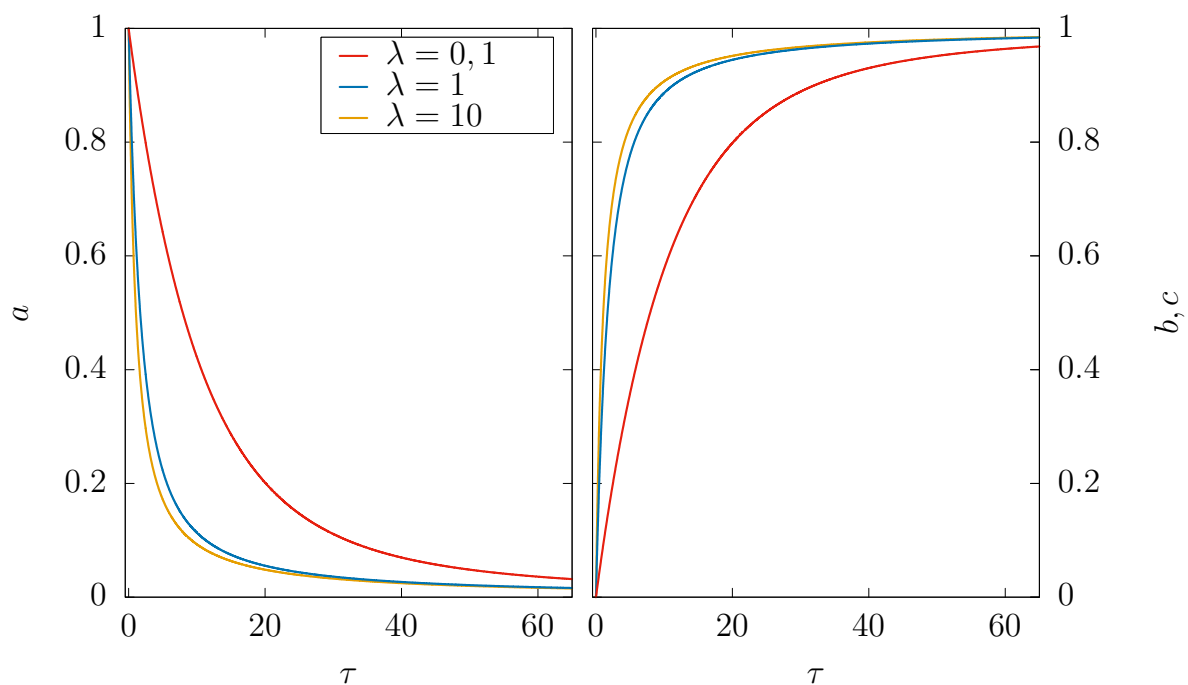
Slika 1.1: Spreminjanje koncentracij vseh reaktantov in produktov za $\lambda = 1$ in $\mu = 1000$.

kjer so konstante a, a^*, c, d oznake za koncentracije snovi deljene s konstanto A_0 . Na grafu 1.1 smo za primer vzeli začetne vrednosti $a_0 = 1, a^* = b = c = 0$ in konstanti $\lambda = 1, \mu = 1000$. Vidimo, da pri tako velikem razmerju μ vmesnega stanja z vzbujenim elementom A sploh ni in se tako praktično vsa začetna koncentracija [A] pretvori v [B] in [C]. Na grafu 1.2 je prikazano obnašanje koncentracij snovi za različne konstante μ pri enaki $\lambda = 1$. Konstanti μ ter λ tako predstavljata hitrosti reakcij 3 in pri njunih velikih vrednostih omejimo življenjski čas in vrh koncentracije reaktanta A^* ter pospešimo izginjanje (nastajanje) A (B oz. C).

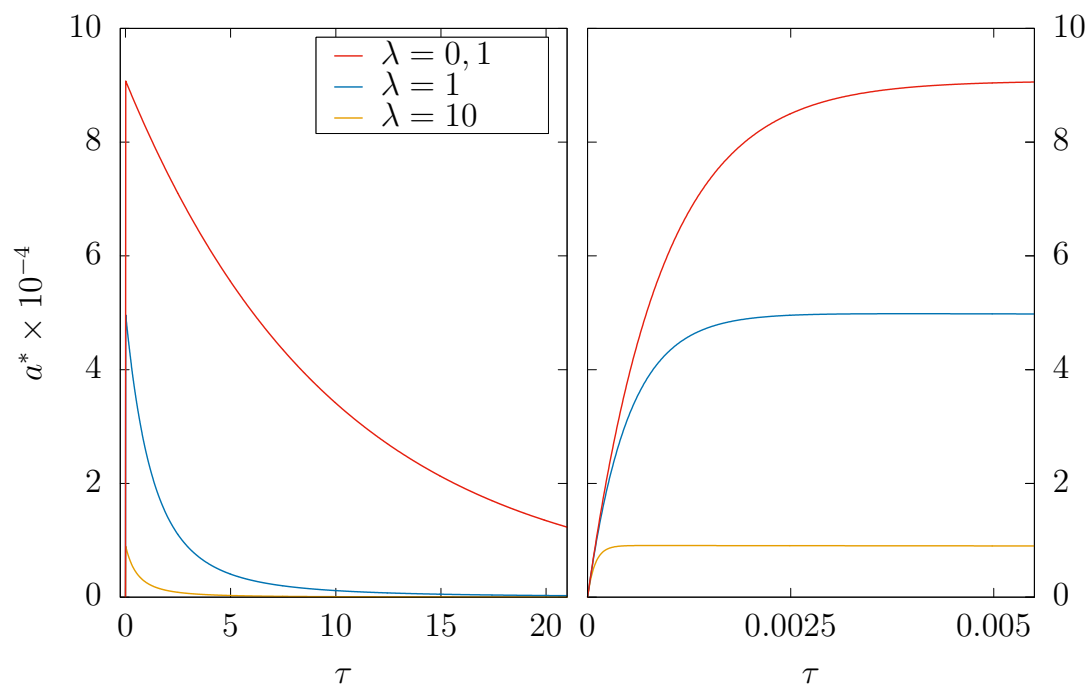
Na slikah 1.3 in 1.4 smo za začetne vrednosti količin vzeli $a_0 = 1$ in $a^* = b = c = 0$ in pogledali rešitve za različne vrednosti $\lambda = \{0.1, 1, 10\}$ pri vrednosti $\mu = 1000$. Na desnem grafu 1.4 je bližje prikazan začetni skok, ki je pri izbrani konstanti $\mu = 1000$ zelo hiter in nizek (pri manjših vrednostih pa počasnejši in nižji 1.2).

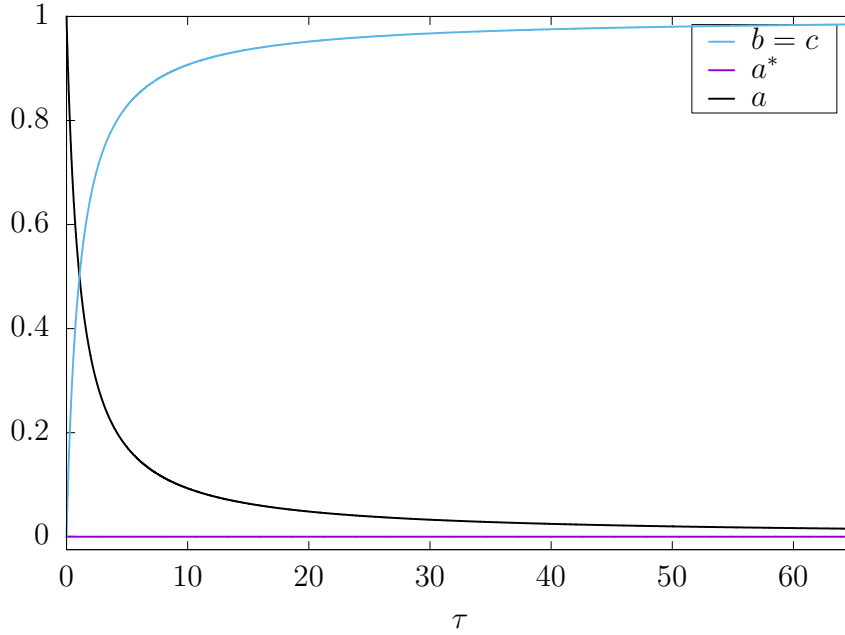
Slika 1.2: Na grafih je prikazano spreminjanje koncentracije (z leve proti desni) a , a^* ter b , za različne hitrosti μ .

Slika 1.3: Na levi je graf spreminjanja količine a , na desni pa b oz. c pri različnih vrednostih konstante λ .

Slika 1.4: Na grafih je prikazano spreminjanje a^* v dveh različnih časovnih skalah.

Slika 1.5: Prikazano je spreminjanje koncentracij snovi s časom pri približku stacionarnega stanja A^* , za konstanti $\lambda = 1$ in $\mu = 1000$.

1.2 Stacionarno stanje

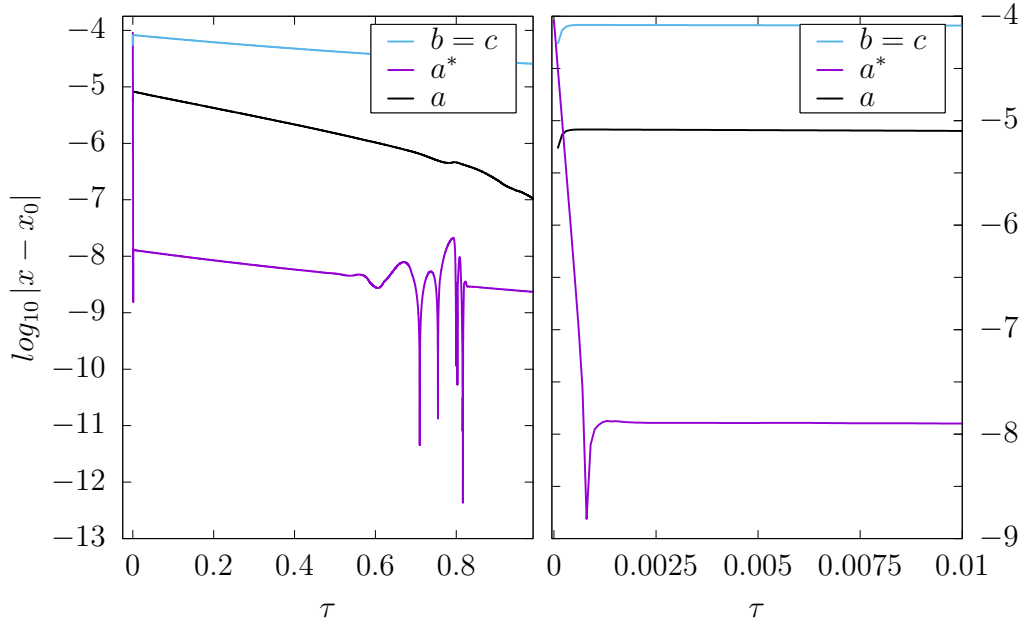
Ker je vrh koncentracije A^* pri $\mu = 1000$ zelo majhen, njegov življenjski čas pa zelo kratek, lahko naredimo približek, da je koncentracija a^* ves čas v stacionarnem stanju; $\dot{a}^* = 0$,

$$a^* = \frac{a^2}{\mu(a + \lambda)}, \quad (10)$$

$$\dot{a} = -\frac{\lambda a^2}{\mu(a + \lambda)}, \quad (11)$$

$$\dot{b} = \dot{c} = \frac{\lambda a^2}{(a + \lambda)}. \quad (12)$$

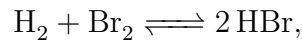
Graf 1.5 zgleda zelo podoben grafu eksaktne rešitve in graf 1.6 prikaže, da je razlika med vrednostmi šele na 4. decimalki. Z grafa 1.7 vidimo, da pri obeh koncentracijah neka točka najmanjše razlike. Na grafu razlik vzbujenega stanja vidimo, da s približkom izgubimo začetni skok koncentracije. neka točka

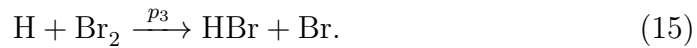
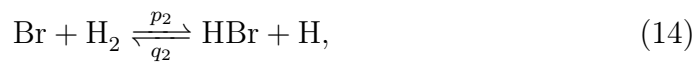
Slika 1.6: Logaritem razlike med eksaktno rešitvijo in približkom stacionarnega stanja, v različnih časovnih skalah.

2 Sinteza bromovodikove kisline

Opazujemo reakcijo

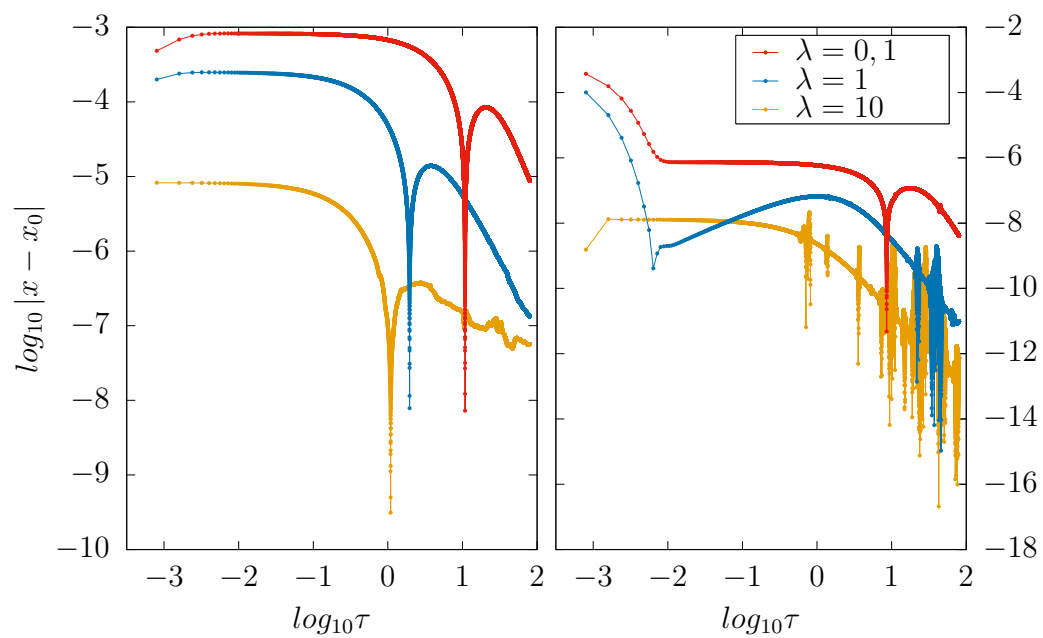

ki jo lahko zapišemo kot sistem binarnih reakcij:

Zopet lahko zapišemo enačbe za kinematiko sistema, kjer zapišemo koncentracije H , H_2 , Br , Br_2 in HBr z oznakami H , h , B , b in χ . Že zdaj upoštevamo, da so vmesne reakcije v stacionarnem stanju tako da dobimo sistem enačb:

$$\begin{aligned} \dot{B} &= \dot{H} = 0, \\ \dot{b} &= -p_1 b + q_1 B^2 - p_3 H b, \\ \dot{h} &= -p_2 B h + q_2 \chi H, \\ \dot{\chi} &= p_2 B h - q_2 \chi H + p_3 H b. \end{aligned}$$

Slika 1.7: Logaritem razlike med eksaktno rešitvijo in približkom stacionarnega stanja, v različnih odvisnosti od logaritma časa. Na levi je graf a , na desni pa a^* .

Iz sistema sledi

$$\begin{aligned}
B &= \sqrt{\frac{p_1}{q_1}} b, \\
H &= p_2 h \frac{\sqrt{\frac{p_1}{q_1}} b}{p_3 b + q_2 \chi}, \\
\dot{\chi} &= \frac{kh\sqrt{b}}{m + \frac{\chi}{b}}, \\
\dot{b} = \dot{h} &= -\frac{1}{2} \frac{kh\sqrt{b}}{m + \frac{\chi}{b}},
\end{aligned}$$

kjer vpeljemo konstanti $m = \frac{p_3}{q_2}$ ter $k = \frac{1p_2p_3}{q_2} \sqrt{\frac{p_1}{q_1}}$. Obe konstanti bi v praksi lahko izmerili tako, da bi merili koncentracijo [Hbr] in tako dobljen potek *fittali* na empirično enačbo. Vse enačbe koncentracije normiramo na začetno vrednost $A_0 = h(0) + b(0) + \chi(0)$ tako da je $\chi/A_0 = x$, $h/A_0 = y$ in $b/A_0 = z$. Vpeljemo še brezdimenzijski čas $\tau = k\sqrt{A_0}$ in tako dobimo brezdimenzijski sistem

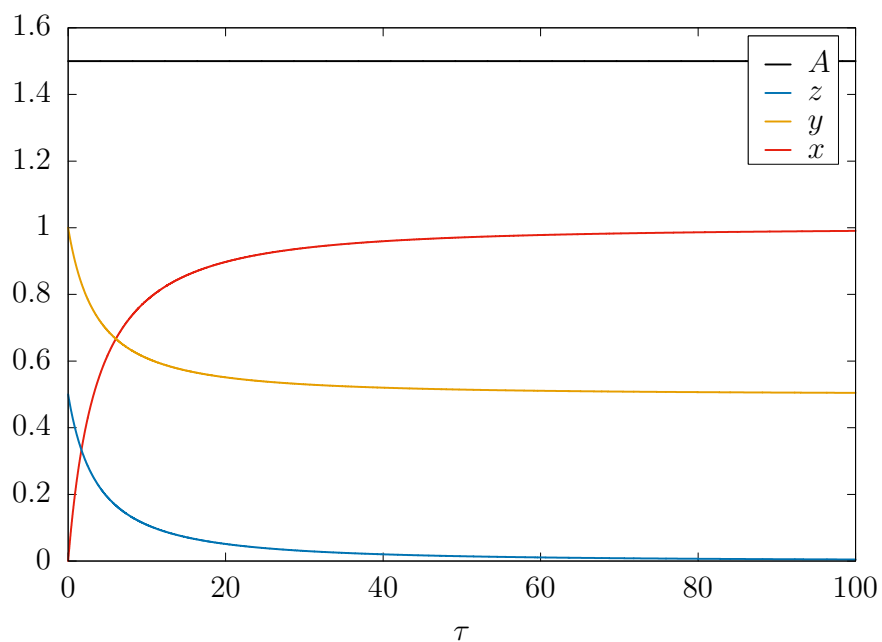
$$\dot{x} = \frac{y\sqrt{z}}{m + \frac{x}{z}}, \quad (16)$$

$$\dot{y} = \dot{z} = -\frac{1}{2} \frac{y\sqrt{z}}{m + \frac{x}{z}}. \quad (17)$$

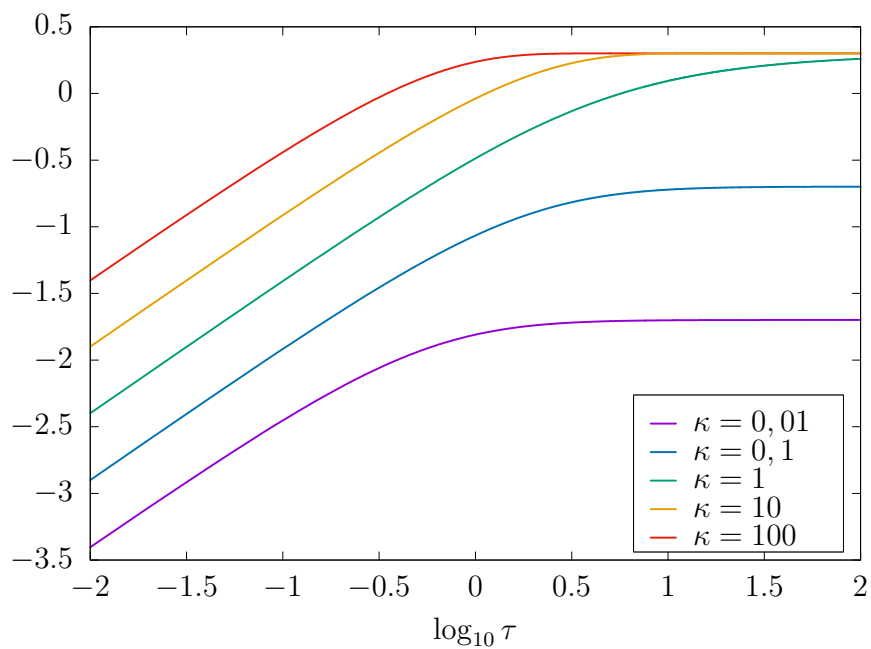
Iz enačbe 16 vidimo, da je vsota $\dot{x} + \dot{y} + \dot{z} = 1$ in je potem celotna koncentracija $A(t)$ ves čas konstantna $A = A_0$.

Na grafu 2.1 je prikazan primer poteka reakcije. Vidimo, da koncentracija x raste dvakrat hitreje kot drugi dve padata, kar očitno tudi iz enačb 16. Vidimo tudi, da je celotna koncentracija A , res konstantna. Na sliki 2.2 je prikazana odvisnost poteka reakcije glede na začetno razmerje H/Br. Vidimo, da razmerje ne vpliva na hitrost reakcije (kar je vidno tudi po enačbah). Opazimo lahko tudi, da ko je razmerje manjše od ena (oziroma y večja od z), končna koncentracija x ne doseže začetne vrednosti y , saj prehitro zmanjka reaktanta z .

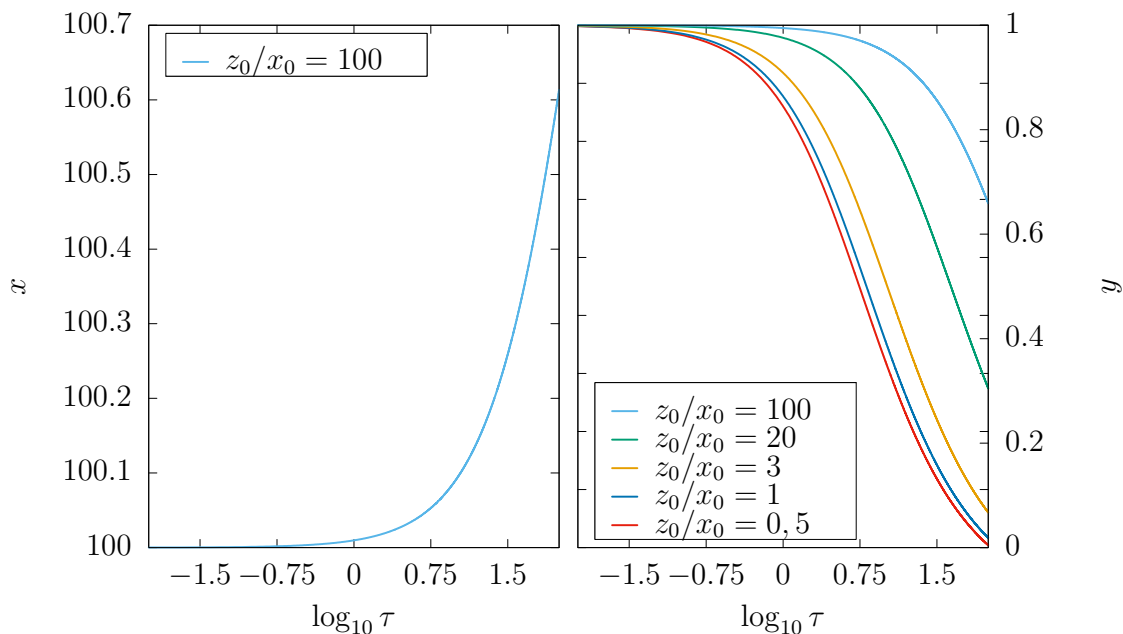
Če v začetno stanje primešamo veliko koncentracije produkta x , se njegov časovni potek začne počasi gladiti in izgublja zadnji zavo, namreč ves čas mora veljati, da je vsota vseh treh koncentracij konstantna. Hkrati začne koncentracija reaktantov vedno manj *zaobljeno* padati in postaja hitrost spremembe vedno večja in postaja prehod vedno ožji, kar je tudi prikazano na slikah 3.1.

Slika 2.1: Primer poteka koncentracij H_2 , Br_2 in HBr za $m = 2, 5$ in začetno razmerje koncentracij $\text{H}/\text{Br} = 0, 5$.

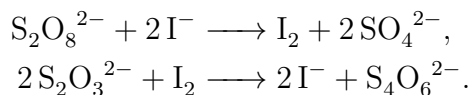
Slika 2.2: Primer poteka koncentracij H_2 , Br_2 in HBr za $m = 2, 5$ in začetno razmerje koncentracij $\text{H}/\text{Br} = 0, 5$.

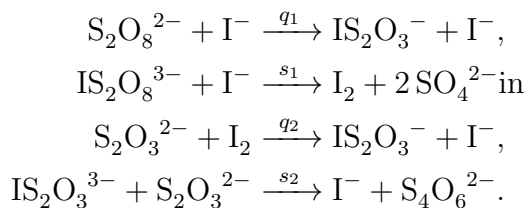
Slika 2.3: Primer, če primešamo v začetno stanje tudi nekaj produkta.

3 Kemijske ure

Opazujemo ravnovesje para reakcij

Poenostavimo obe reakciji na dve stopnji od katerih je ena hitra (q) druga pa počasna (s)

Opazujemo koncentracije $[\text{I}^-]$, $[\text{I}_2]$, $[\text{S}_2\text{O}_3^{2-}]$ in $[\text{S}_2\text{O}_8^{2-}]$ in zapišemo enačbe dinamike zanje. Sistema ne bomo pisali, vendar če privzamemo še, da so koncentracije vmesnih reaktantov $[\text{IS}_2\text{O}_3^-]$ in $[\text{SO}_4^{2-}]$ v stacionarnem stanju, če vse konstante delimo z vsoto začetnih koncentracij A in vpeljemo

brezdimenzijski čas $\tau = s_1 t$ dobimo končni sistem

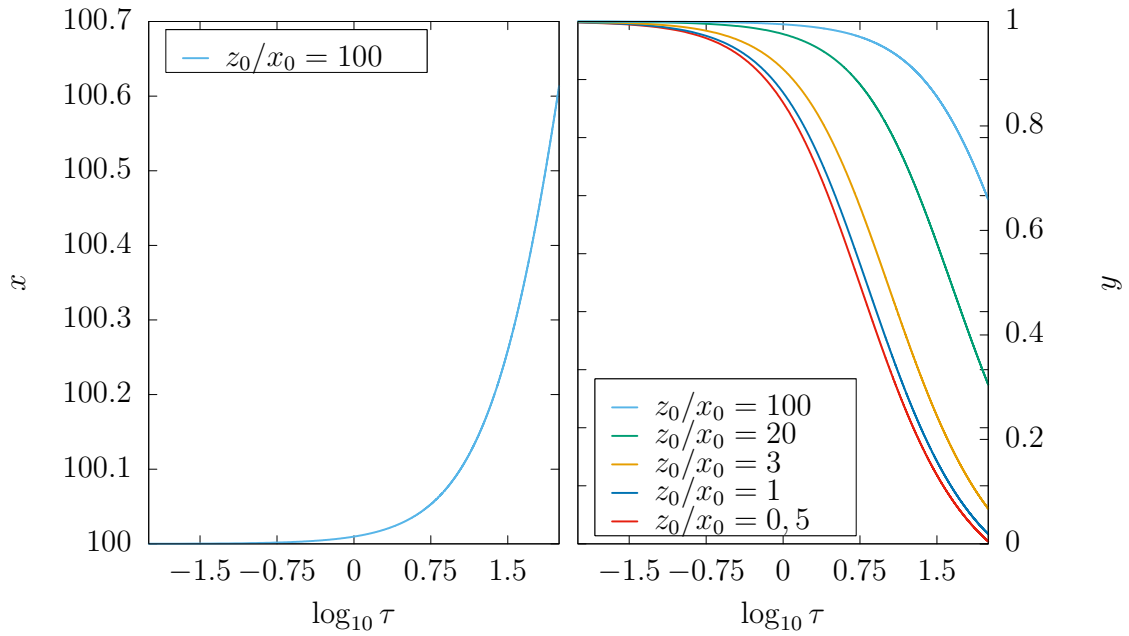
$$\dot{x} = -2xw + \lambda 2yz, \quad (18)$$

$$\dot{y} = xw - \lambda yz, \quad (19)$$

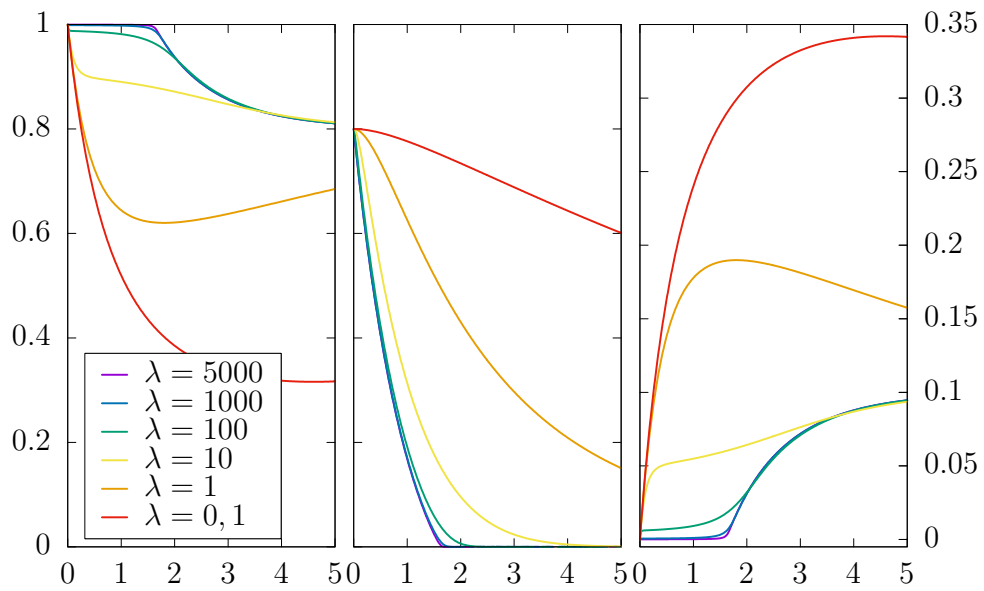
$$\dot{z} = -2\lambda yz, \quad (20)$$

$$\dot{w} = -xw, \quad (21)$$

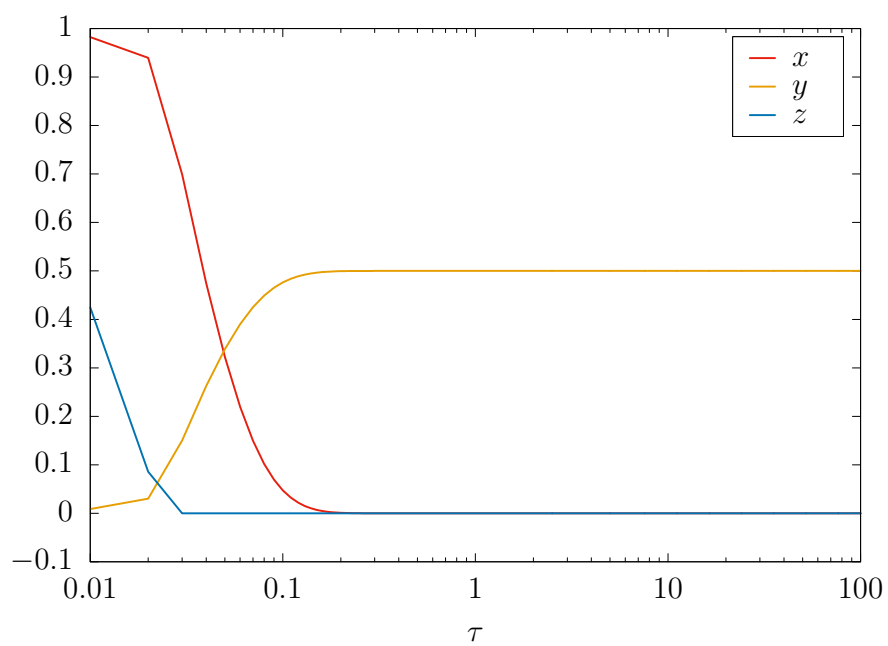
kjer so brezdimenzijske koncentracije x, w, y, z po vrsti normirane $[I^-]$, $[I_2]$, $[S_2O_3^{2-}]$ in $[S_2O_8^{2-}]$, λ pa razmerje q_2/q_1 . Na grafu 3.1 pri zelo veliki $\lambda = 5000$ opazujemo spreminjanje koncentracij. Če imamo na začetku enaki koncentraciji joda I^- in tiosulfata, bo prvi konstanten drugi pa se bo porabljal in spreminjal v produkte, če pa zmanjšamo koncentracijo začetnega $S_2O_8^{2-}$ bo koncentracija I^- konstantna dokler se tiosulfat ne bo porabil in takrat se bo začela spreminjati še koncentracija I . V tem trenutku ko se tiosulfat porabi se porabljanje joda pozna v obarvanju zmesi. Na grafu 3.2 vidimo, da manjšanje konstante λ povzroči to, da vse koncentracije prej preidejo iz ravnovesja in se začnejo porabljati ali pa nastajati. To tudi vidimo po enačbah 18 saj pri velikih λ prevladajo le eni členi (λzy) medtem ko nižamo to razmerje pridemo v območje kjer obe komponenti enako doprineseta, če bi pa razmerje še manjšali bi člen xw prevladal nad drugim. Z večanjem λ postaja prehod tudi veliko hitrejši in ostrejši. Pri presežku začetne koncentracije w (persulfata) vidimo da reakcija še veliko hitreje poteče 3.3 (verjetno še hitreje kar vidimo s tega da je funkcija odsekoma zvezna zaradi premalo gostega računanja). Graf 3.4 prikazuje spreminjanje te hitrosti od začetne koncentracije w . Na grafu 3.5 je prikazan potek koncentracij x in y za različne vrednosti začetnega tiosulfata. Na desnem grafu vidimo, da z zmanjšanjem koncentracije z_0 zmanjšamo tudi čas, ko se začne y porabljati, kar je tudi smiselno saj smo že na grafu 3.2 videli, da ko se porabi ves w se začne porabljati še jod.

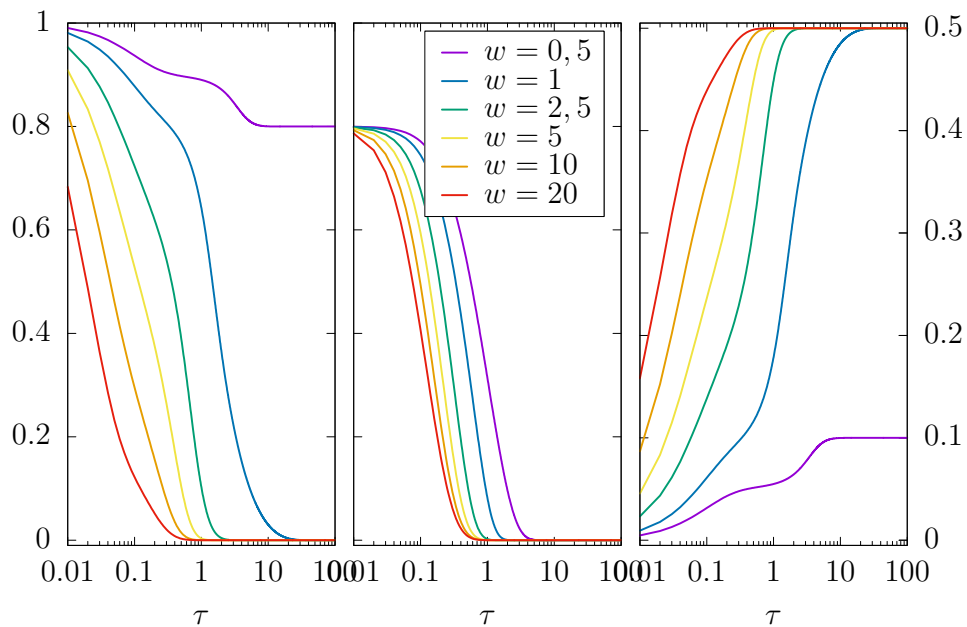
Slika 3.1: Primer poteka za začetne vrednosti $w = 0.5, y = 0, x = 1$ in na levi $y = x$ na desni pa $a = 0.8$. $\lambda = 5000$.

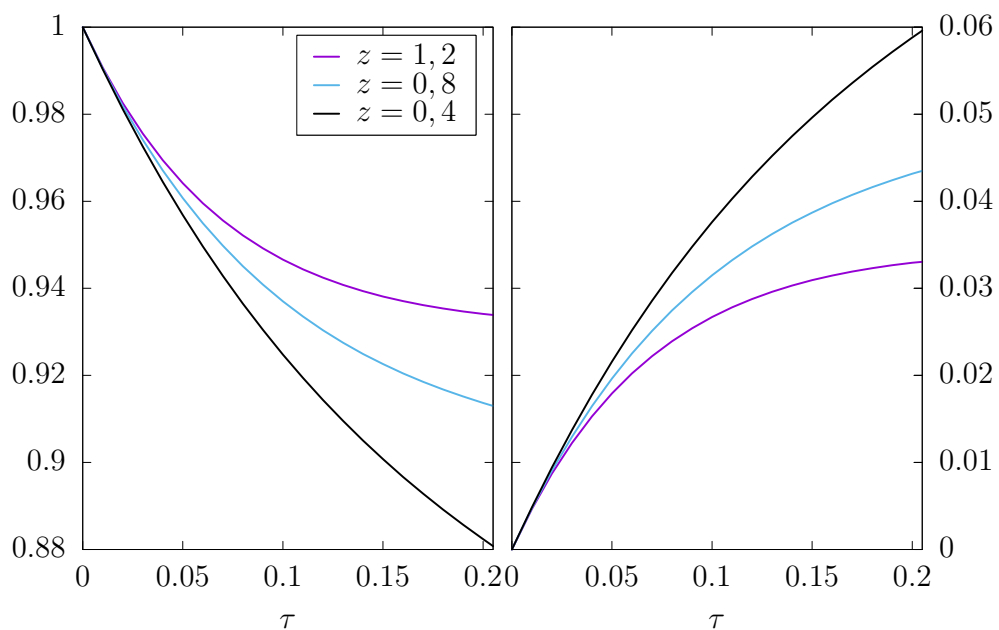
Slika 3.2: Potek koncentracije z leve proti desni x, z in y . Za začetne vrednosti smo vzeli $w = 0.5, y = 0, x = 1, y = 0.8$.

Slika 3.3: V logaritemski časovni skali je prikazano spreminjanje koncentracij x, z, y z velikim prebitkom koncentracije persulfata. Razmerje med w in x je bilo $w/x = 20$.

Slika 3.4: V logaritemski časovni skali je prikazano spreminjanje koncentracij x, z, y z razmerjem $\lambda = 10$ za različne začetne koncentracije w .

Slika 3.5: Spreminjanje koncentracij x, y z razmerjem $\lambda = 10$ za različne začetne vrednosti z .